

„Hol a dráma?”

beszámoló és vázlat egy „Spárta-dráma” tréningről

Török László (Dafti)

Bevezető

„Nézz körül!” – mondanák sokan a címben feltett kérdésre az apátiára hangolt Magyarországon. Már látom is, ahogy témára kiéhezett drámatanárok „Hol a dráma?!” kiáltásokkal úzik a nagy magyar valóságot, majd egy hatalmas ötletrohammal beveszik az OM épületét, Hiller Istvánt forró székbe ültetik, azután gigantikus állóképsorozattal szórakoztatják, „Magyarország benned van” címmel.

Am a fenti kérdés nem egy társadalomlélektani kurzuson, hanem a Marczibányi tér immár hagyományosnak mondható nyári „paralimpiáján” hangzott el, ahol értelmiségi fogyatékosok (fogyatékosok, mert elemi szellemi-lelki igényeiket megfosztottságaik alapján beváltani alig-alig tudók), elszánt pedagógusok gyűltek össze, hogy szippantsanak egyet a magyar drámapedagógia módszertanának spártai levegőjéből – az én témaajánlatom kapcsán a lírai alkotások drámás megközelítésének lehetőségeiből.

A foglalkozásra készültömben – és magyar- ill. drámatanári gyakorlatom során – jó néhány Taigetosz-pozitív ötlet merült el a sülyesztőbe. (A fennmaradtak minőségéről ítélkezzék a kedves olvasó!) Alapfelgondolásom – és egyben a saját kérdéseimre történő válaszkeresésem iránya – az volt: hogyan válik el egy hagyományos (itt most mellőzzük a könyvtárnyi szakirodalmat a „hagyományos” irodalomórák burjánzó típusairól) verselemző óra az alkalmazott drámajátékkal fűszerezettől, vagy akár a versre épülő komplex drámától.

Foglalkozásomat – eredetileg – három, eltérő idejű egységre terveztem. Hol a dráma? Hát például a gyakorló drámatanárok egyik állandó rémében, az időhiányban. Tudom, úgy vélem, hogy a szakmai elegancia egyik tartozéka (kellene, hogy legyen) a rendelkezésre álló idő okos, pontos, gazdaságos beosztása. Töreksem, töreksem, elegancia és slamposság között egyensúlyozva. Nos: írjuk akár a túltervezettség, akár a résztvevők szimpatikusan intenzív (így időt is igénylő!) jelenlétének számlájára, hogy az alábbi leírásban olvasható gyakorlatok, tanulási helyzetek néhány játéklehetősége már valóban csak lehetőség maradt, gyakorlati kibontásuk talán egy másik együttlétre vár.

A mellékletekről

„FELADATLAP” – Enyhe provokációnak és a „drámai” lehetőségek egyik viszonyítási pontjának, ellenpontjának szántam. Részletesebben lásd az I. résznel!

„SZÖVEGGYŰJTEMÉNY” – a tréning II. és III. részének mozzanataihoz válogattam a verseket, hogy konkrét alkotás (is) szolgálja azt a gondolatot, amelyet a foglalkozás adott pontja megpróbál körüljárni. Az egyes alpontoknál jelölöm, éppen melyik versről van szó. A Szabó Lőrinc vers csupán bonusz. Csupán?! Nekem személy szerint sokszor jelentett kapaszkodót az eddigi húsz év talajvesztett pillanataiban. Ajánlom hát kollegiális biztatással...

A szerkesztő jegyzete: kérjük, hogy a kedves Olvasó a tanulmányban hivatkozott Szöveggyűjteményt a www.drama.hu oldalon keresse, onnan letölthető a DPM (magazin) rovatából. Ennek oka részben a helyhiány – ez önmagában elég lenne –, részben a jog és annak díja.)

Az alábbiakban inkább a tervezet, vázlat, mintsem a megvalósult pillanatokról szóló beszámoló leírása következik. Így tűnik teljesebbnek, s tán használhatóbbnak is a munkám. Ha így lesz, örömmre lesz. Kedves spártai sasok, és egyéb kíváncsiak, csipegessetek!

I.

I. 1. Feladatlapon(?)

Többen is megfogalmazták már azt a jelenséget, amellyel gyakorló magyar- (és dráma) tanárok gyakran találják szemben magukat: versélményre éhes tizenévesek helyett passzív, unott, érdektelen stb. „túlélők” előtt kellene trükkök százait alkalmazni, hogy valamiféle találkozás mégiscsak létrejöjjön vers és olvasó között. Ezt az állapotot Török Gábor A pecsétek feltörése c. könyvében, nagyon találóan, „verssüketség”-nek nevezi. A kultúrfölny hideg ítélkezéseivel, a „Micsoda világ ez!...” tüzebb közhelyeivel, a poroszos? – liberális? kötélranc kérdéskényszereivel már tele a padlás. Persze, ha valaki birtokában van a biztos és hatékony válaszoknak, annak máris küldöm az e-mail címemet. Én jobbra keresek (ez nem egyen-

értékű a jobban keresek szintagmával...), kérdezek, s próbálok hinni egy-egy jónak tűnő mozzanat igazában, erejében.

A tréningre összeállított „FELADATLAP” egyik szervező ereje a magyartanár önróniája volt. A „hete-eket” kértem a „Marczin”, hogy osszák ki a lapokat. S a lehető legszenvtelenebbül közöltem, tíz perc van a megoldásra. (E reflektív mondat csak azért van, mert „jó” felidézni az elhült arcokat. Volt olyan is, aki megtagadta a „dolgozatírást”, ő így vette a lapot.) Azt gondolom, sokat „segítünk” ama „verssüketség” kialakításában, amikor az igazi találkozás, az élmény- és játékközpontú óravezetés helyett, vagy azt teljesen elsúlytalanítva (félévenként egy-egy dramatizálásnak csúfolt tízperces szakmaalázó szövegfelmondást bedobva), életrajzi adatok, poétikai-stilisztikai absztrakciók, és tanári vagy tankönyvi értelmezések bebiláztatásával adunk súlyt az immár mérhető irodalomtudásnak.

[Nem hagyhatom ki, hogy ne idézzem – a mai mérés-kultusztól eltelték „nagy öröme” – azt a mondatot, amely Einstein princetoni dolgozószobájának falán állt: „*Nem minden számít, ami megszámlálható, és nem minden számlálható meg, ami számít.*” – in: Hankiss Elemér: Az ezerarcú én – 156. o.] Azt is gondolom, nehéz dolga van ma – inputok és outputok, kulcskompetenciák és PISA-sokkok, illetve „őNATsága” (Perjés István szójátéka) szeszélyei között vergődve – egy autonómiára törekvő tanárnak. Optimális műveltséganyag átadva, részképesség-hiányok kiküszöbölve, ráadásul az óra élvezeti-hangulati mutatója az egekben. Ha ez a recept van meg valakinél, neki is küldöm az e-mail címemet!

A „FELADATLAP” 2. 3. 6. és 7. pontjáról érzem úgy egyértelműen, hogy – bár tantervi szinten bizonyára igazolják hasznosságukat, sőt a középiskolai felvételi tesztben még plusz pontokat is hozhatnak –, találkozásra, élményszerzésre ösztönző drámás szemléletünknek nem felelnek meg. Az 1. 4. 5. 9. pontokba már belerajtettem olyan szálakat, amelyekre fölfűzhető egy-egy drámajátékos gondolat, gyakorlat. (A II. részben ezekre vissza fogok utalni.) Aki látta a Holt költők társasága című filmet, annak – gondolom – különösebben nem kell magyaráznom a 8. pont fíntorát. Aki nem látta, annak nagyon ajánlom. És figyelje, mit tesz az irodalomtanár, mire biztatja tanítványait, miután a táblán ábrázolja a tankönyvi tanulmány grafikonját. Gesztusa válasz! Amelyeket mi is keresünk. Hol a dráma?

I. 2. Alkalmazott gyakorlatokban, játékokban(?)

Egy vers komplex megértésére, minél teljesebb olvasói birtokbavételére törekedni nemhogy egy tanóra 45 perce, néha egy emberi élet 45 éve nem elég. Megsegíteni a találkozást, eszközöket adni a kíváncsiaknak, kíváncsivá tenni a többi – hosszan sorolhatnánk még a megcselekvésre méltó tanári feladatokat. Egy-egy gyakorlat, játék órába emelésével leginkább azt céloznám meg, hogy tegyük a versüzenet valamelyik síkját megélhetővé, megtapasztalhatóvá! Három összetevője van e célkitűzésnek:

1. „**versüzenet**” – A vers üzen. Kódja hús-vér kódolót, talánya kíváncsi megfejtőt keres. Vagy, ahogy Filip Tamás írja: „*Pedig a jó vers nyílt levél, / csak a címzettje ismeretlen...*”

[Filip Tamás: Az olvasásról – Élet és Irodalom 2008. aug. 25.] Tehát kellene hinni, hogy valami meg akar bennünket találni az adott vers által, és nem csupán a tantervi penzumnak kell eleget tenni.

2. „**valamelyik síkját**” – Rendelt időnk szorításában tudatosan lemondunk az értelmezés teljességéről, ám a kiválasztott síkot – élmény- ill. valóságseleket – megpróbáljuk mélyen körüljárni, megélni.

3. „**megtapasztalás**” – Ugye egy DPM-ben olvasható, szakmai közönségnek szánt írásban gond nélkül elhagyható az a körmondat, amelyik e kulcsszó fontosságát hangsúlyozná?

II.

II. 1. „Érezd a súlyát!”

Véleményem szerint rengeteg vers(helyzet) kínálja azt, hogy lényegéhez, vagy legalábbis egyik jelentéssúlypontjához egy fizikai-érzéki gyakorlattal közelítsünk. Bolton beszél „könnyed társalgási modorban” írt könyvecskéjében az „*érzelmek intellektualizálásáról*”, s diagnózisát – azt hiszem – bátran kiterjeszthetjük, ha a padban ülő, munkafüzetet ikszelgető vers-hallássérültekre gondolunk. Lehet, hogy banálisnak tűnő gyakorlatsor következik vers és dráma össze-összekapcsolásából, de én komolyan gondolom, hogyha a versszöveggel való találkozás előtt történik valami a gyerekekben, az izmaikkal, az érzék-szerveikkel, a test-lélek-szellem szűrőjén keresztül megérik egy tettek, egy tekintetek, egy gesztusnak a súlyát, akkor talán megérintettebben fogadják majd a megélt gyakorlatra épülő ajánlatainkat is a további barangolásra a versbefogadás útján.

- „**Itt fekszünk vándor, vidd hírül a spártaiaknak / megcselekedtük, amit megkövetelt a haza.**” – Gyors szógyűjtéssel (felnöttek előnyben) felmérhető, hogy a csoportnak milyen társításai vannak a Spárta/spártai szavak hallatán. Erő, harc- ill. állóképesség bizonyára szóba kerülnek. A disztichon gyors megtanulása után legyen mindenki előtt egy szék. Többször egymás után mondjuk úgy, hogy a

vers ritmusára lépeggünk székre föl, székről le. Dolgozzon együtt(!) a csoport, nem hirdetünk győztes-vesztes játszmát, mindenki a „túlélésért”, a ritmusban maradásért és a légszomj ellen küzd. Megtanultunk egy memoritert, egy közös ritmusnak alárendelődve megdolgoztattuk tudónket, egyre me-revedő izmainkat, s (nem elhanyagolható csoporttöbbletként) drukkoltunk, hogy senki ne adja fel. Tegyük még inkább csoportos – az egymásrautaltságra építő – tevékenységgé a közös versmondást! Alkossunk kört, minden második ember kezében legyen egy szék! Először számolással rögzítsük a székátadás ritmusát. *1-re átadjuk jobbra a széket, 2-re átvesszük balról, majd a vers nyomatókos szó-tagjai veszik át a számok szerepét!*

Kr. e. 480-ban Leonidász az erő-ellenerő legdrámaibb valóságát élhette meg, a csámpás utókorra a modellezés marad. Színésztréningek kontaktust mélyítő gyakorlataiból emeltem e „spártaizás”-ba azt a páros munkát, amikor *egy képzeletbeli körből ki kell tolni a másikat, ill. annak felezővonalán áthúzni.* A cél persze nem egy jópofa sumo-paródia kicsöngetés előtt, hanem az egymásnak feszülés, a szorított helyzetben szükségszerű energiakifejtés átélése. Csendben vagy jól megválasztott háttérzenére, de a lehető legodaadóbban. Őszinte erőbedobással. Spártaian!

- **„Magos Déva várát hogy fölépítenék...”** – Alkossunk kiscsoportokat! Mindenkinél van egy szék. *Építsünk legalább kétszintes* (fölső határ a csillagos ég) *szerkezetet a székekből* úgy, hogy mindenki csak a saját székét mozgathatja! A szóbeli együttműködés megengedett. Tehát: a magam figyelmét, felelősségét hozzáadom egy közösen létrehozandó dologhoz! Amelyik csoport végez, üljön le a földre, a gyakorlat végén beszédesen magasodnak a térben a konstrukciók. (A Spártán ekkor értelmeztük, s kötöttük műhöz az élményt. A Babel-torony ötletet fölülírta, hogy itt végig lehetett kommunikálni. A meg-megingő székvárak tövében hamar megszületett néhány analogikus gondolat a 6. osztályos tankönyvekben megtalálható népballadáról...)
- **„...s az oltár tetején összekapcsolódtak...”** – Alkossunk egy kisebb és egy nagyobb kört közös középponttal! A kisebb körbe álljon egy fiú, a nagyobb körön kívülre álljon egy lány! (Az életkori sajátosságokból, nemek harcából és egyéb csoportlélektani jelenségekből erdő játékszervezés nehézségeire most nem térnek ki, olvasott és/vagy megélt tapasztalata bőven lehet mindenkinek.) A viszonylag jól ismert agresszióvezető gyakorlat jelen adaptációjaként, jól megválasztott háttérzenére indítva, a fiú és a lány próbálja megfogni egymás kezét, a két kör pedig egy emberként összefogódzva, próbálja ezt megakadályozni. Nem mindenáron – balesetveszély! –, de a pár számára komoly erő-kifejtést jelentő akadályként. Ellenérdekek működésének elemzését, kollízió/konfliktus természetrajzát indíthatjuk e gyakorlatból. (Amikor „győzött” a fiú és a lány, azaz megtalálták egymás kezét, s a képet kimerevítettük, komoly vizuális erővel jelent meg a két kápolnavirág.)
- **„Őrizem a szemed”** – A nyolcadikos fiúk szeretik ezt a verset! Ne lágyulj el, kedves olvasó, csodáról nem tudok beszámolni. Egész egyszerűen kiszámolják a fél év múlva már informatikusnak, autófényszókegnek, pincérnek, hegesztőnek készülő hormonharcosok, hogy a memoriter „felmondásához” (brrrr!) ennél a versnél kell a legkevesebbet befektetni, egyet tanul, kettőt kap (lásd 1. és 3. vsz.!) Nagy kaland egy ilyen osztályban belevágni egy komoly intimitást megcélzó gyakorlatsorba. A vers ugyanis – szerintem – szinte diktálja a vázlatpontokat, hogyan közelítsünk drámásan e menedék-kereső/találó vershez. Szem és kéz. *Látás és érintés. Kapcsolatkeresés és -tartás.* Szinte magától lapozódik fel a polcunkon lévő játékgyűjtemény, hogy az *ismert játékokat* beleszerkesszük a tanórába. Csak néhány példa az egyik legismertebből: *Szemkontaktus 15. o., Kezek 15. o., Tükörijáték 32. o., Kacsintós párkereső 38. o., A szabadulás útja 40. o.* [JÁTÉKKÖNYV szerk.: Kaposi László] A tükörijátéknál fontos instrukció a tekintettartás (a mozdulatkövetés nyugodtan rábízható a periférikus látásra). Egy idő után játsszuk csukott szemmel, a tenyerek összeérintéséből kiolvasva a kövess-követlek szándékokat! (Szinte hallom a felsős kollégák kétegyeit, igen, tudom, tapasztaltam, megéltam, megértem...) Izgalmas megtoldás a „Rátalálás”. A párok egymással szemben a teremátló két végpontján állnak. (A tér állandó problémái!) Jól megnézik egymást, majd nyújtott karral, a másik felé nyitott tenyérrel, csukott szemmel, lassan előrehaladva megpróbálnak egymásra találni. Szinte karakterek, történetek formálódnak a csendben... – aztán ránk ripakodik a csengőszó! (Az idő állandó problémái!) A vers megejtően szép kompozíciós rendje kínál még egy gyakorlatot. *Tegyük vizuálissá a négy szakasz gondolatritmusát* (A – B – A – Av)! Színskálával, hangzó ritmuselemekkel is dolgozhatunk, bőkolva Tantárgyi Integráció előtt, de izgalmas lehet egy *állóképsort* létrehozni úgy, hogy az egész osztály alakíthatja, rendezheti a négy kép azonosságait, elmozdulásait. A képek épülése közben feltett tanári kérdéseken sok múlik. Eleven tudás születhet Adyról, az emberi kapcsolatokról, egy műalkotás szerkezetéről, s egyéb rejtelmekről.

II. 2. „Milyen hangulat? Milyen érzelem?”

„Tudhatjuk: 'Az irodalom teljesen haszontalan; egyetlen haszna, hogy élni segít' (Claude Roy). Ha van a szépségnek, a versnek haszna, akkor az éppen a felismerés: élni öröm, a teljesség az ember által mégis-csak birtokba vehető.” [Fűzfa Balázs: Miért szép? – Verselemzések – 6. o.] Mennyi fogódzó van e bevezető mondatok fura derűjében! S mennyi fogódzót adhatunk az emberi érzelmek ősi mintáinak felfedeztetésével a személyiségük fejlődése során néhány évig velünk is találkozó, hadakozó tizenéveseknek. Üres szövegek röpködnek a különböző tévéstúdiók klimatizált levegőjében az érzelmi nevelés rendkívül fontos voltáról – a „lélek balga fényűzését” gyakorló, a verseket drámajátékkal fűszerező pedagógus pedig szorong, mert nem halad a tananyaggal, amelyben ilyen ütődött kifejezés nem is szerepel, hogy „folyékony szobor”.

Készítsünk listát, hogy az éppen aktuális tanulócsoporthoz az emberi érzelmek, jellemvonások mekkora skáláját ismeri. (A Marczin hamar betelt a tábla...) Jelenítsük meg (így a későbbi verselemzés során a magunk játéka lehet a hivatkozási alap), hogy melyik szó kinek mit jelent! Egy pszichodráma ismeretterjesztő foglalkozáson tanult formát ajánlok, a neve „mobil” vagy „folyékony szobor”. Alakuljanak kiscsoportok! Válasszanak a listáról egy fogalmat! Beszéljék meg a játékba lépés sorrendjét! Egyéb egyeztetés, „próba” ne legyen! Alakítsunk ki játszó- és nézőteret! A játszó csoport tagjai egyenként érkeznek a térbe, és a kiválasztott érzelmi állapotot jelenítik meg egy 15-20 másodpercig zajló etűdben (mozgás, hangeffektek, monológ-töredékek segítségével), amelyet aztán mindig újra kezdenek. Egy idő múltán 3-4-5 játékot látunk szimultán működni (a játszók pillanatnyi állapotán múlik, hogy kapcsolódnak-e az improvizációk, vagy mindenki szólózik). A „rendező”-tanár modulálhatja a játék tempóját, a hangerőt, gyakorlottabbak zsonglörködhetnek kicsit a „montázs” nevű konvencióval. A nézők a végén megfejtik – a listáról kiválasztják –, hogy melyik fogalomra láttunk megjelenítési kísérletet. Következhet az adott vers hozzárendelése saját játékunkhoz.

II. 3. „Rapszódia”

Jonathan Neelands budapesti kurzusa után rendelődött hozzá az ott tanult „Eső”-gyakorlat Petőfi Sándor – a hetedikes irodalomkönyvben található – Egy gondolat bánt engemet című verséhez. A tankönyv (Apáczai Kiadó, 53. o.) így definiál: „A rapszódia szenvedélyes hangú, csapongó gondolatmenetű, egyetlen ritmusú lírai költemény, amely alkalmas felfokozott lelki tartalmak kifejezésére. Kötetlen szerkezet jellemzi e költemények felépítését.”

Alapgondolatom és tapasztalatom: a dráma(játék) sok esetben segíti egy absztrakció mélyebb megértését. Tanítványaim passzív szókinccsében ott lapul a „rapszodikus” kifejezés, de értelmezni nem nagyon tudják. Műfajelméleti definíciók hamar bemagolthatók, de egy vers által létrejövő heuréska-élmény talán többet jelenthet.

Tanuljunk meg és csináljuk végig az „Eső-gyakorlatot” (máshol „Trópusi vihar” néven hallottam), majd közös megegyezésen alapuló szerkezeti beosztással (ennek megkönnyítéseként vannak a számozott sorok) alkalmazzuk hangaláfestésként, változó ritmuskíséretként a Petőfi vershez.

„Eső” – körben ülünk, csukott szemmel. A játékvezető jobbra elindít egy effektet, azt kell továbbadni, és egyben tovább működtetni. Amikor körbeér, a játékvezető elindít egy másikat, így tovább, mind a négy hanghatással. (1. Két tenyér összedörzsölése 2. Ujjcsettintés 3. Dobolás tenyérrel a combokon 4. Dobogás lábbal a padlón.) Ha jól működik a dolog, egy nagyon szép crescendo-decrescendo ívet kapunk, bejárva az akusztikai szélsőségeket.

„Egy gondolat bánt...” – Tanári állítás: a vers hordozza az esőgyakorlat elemeit, sőt dinamikai építkezése is követi azt. Mint egy hangjáték forgatókönyvében, bejelöljük a közös vita során megszülető – és közösen elfogadott, hiszen kórusműre készülünk – egységeket. Íme, egy lehetséges „ütemterv”: (Effektek – verssorok) 1. 1-6. sor 2. 7-8. sor 3. 9-20. sor 4. 21-29. sor 3. 30-31. sor 2. 32-33. sor 1. 34-36. sor. A definíció életre kelését, és az egyéb, nem igazán mérhető hatásokat átélhetjük a kifejező tanári versmondás és a csoport ritmusjátékának összehangolásával.

II. 4. „Tanuld meg kívülről!”

Érdekes, érdemes lenne egyszer alaposan körüljárni, mennyire tudjuk, akarjuk megsegíteni az iskolai oktatás egyik alappozícióját, a memoriterek teljesítését. Egyik vesszőparipám: olyan szöveget adjunk kívülről megtanulni, amelyet a lehető legalaposabban elemeztünk, szétszedtünk, megizleltünk, keresztül-kasul bejártunk. Sokszor már e tevékenységek közben rögzülnek a sorok. Igazán szerencsésnek érezhetjük magunkat, ha – a fentiek mellett – jut közös időnk az osztályteremben néhány közös gyakorlatra. Íme:

- **„Verstanulás név-körrel”** – A nagyon ismert, elterjedt *névtanuló játékot* (lásd: JÁTÉKKÖNYV 10. o.) egész egyszerűn csak annyira *változtassuk meg*, hogy a nevek helyett a labda körbejárása mentén soronként mondjuk a tanulandó/tanult memoritert!
(Megjegyzés: 20-30 fős osztályok esetében egy körrel, egy labdával ez a játék meghal. Legyen készenlétben 4-5 labdánk, s szimultán játszassuk 4-5 kis csoportban! Élményteli munkazajban lesz részünk! Általános érvényű munkaszervezésre vonatkozó megjegyzésnek szántam ezt. Tanuljuk meg gyorsan nagy csoportban, amit aztán hatékonyan működtetni több, egyszerre dolgozó kis csoportban tudunk!)
- **„Adok–kapok”** – A módszer ugyanez. A *Montágh Imre nyomán* a JÁTÉKKÖNYVBEN (28. o.) is olvasható játékleírást – én az egyik legalapvetőbb és fantasztikusan variálható *kommunikációs gyakorlatnak* tartom – vegyük alapul, s az ösforma („*fekete – fehér – igen – nem*”) begyakorlása után máris játszható az egymás után következő verssorokkal, egy idő után ízesítve dinamikai, érzelmi-hangulati finomságokkal: mondjátok fokozatosan erősítve, majd visszahalkítva; járjatok be egy nyugodt/feszült/nyugodt skálát stb.
- **„Botoló” körbe** (majd több kisebb körbe) állunk. Középen a kikiáltó, egy bottal. Elmondja a vers első sorát, majd kiáltja az egyik társ nevét, és elengedi a botot. A társ odaugrik, elkapja a botot, máris mondja a következő sort, és így tovább. *Ügyes leszek! Gyors leszek! Nem tévesztek se mozdulatot, se verssort! Azt hiszem, termékeny feszültségek gerjedhetnek a játék során...*
- **„Jel-vers”** – Ezzel az ügyetlen, félrevezető (még valaki egy szemiotikai mutatványra gondol) címmel mentettem el magamnak egy ki tudja hol és mikor rögzült formát. Sokszor használtam, szeretik a játékosok, adom tovább. *Körbe állunk. Egyik irányba indítva mindenkire jut egy versből egy-egy szó, szókapcsolat. Memorizáljuk a ránk eső részt! Találjunk ki egy jól ismétélhető mozdulatot! (A szavunkhoz illőt, attól eltérőt, mindegy.) Az első „szavaló” megszólal és közben a mozdulatát is megcsinálja. A csoport megismétli, kórusban. Megyünk tovább. Verssoronként előlről ismétéljük a verset. Amikor már jól megy a 10-15 egységből álló „jel-vers”, gyorsítunk (nagyon egészséges mozgásszakasza lesz ez az órának), majd legvégül levesszük a hangot, és csak a mozgás marad, egy kis vers-aerobic önmagunk szórakoztatására.*

II. 5. „Nevezd meg! Társítsd!”

Talán már így is próbára teszem az olvasó türelmét, így most kihagynék néhány oldal idézetet pl. Weöres Sándor korszakos írásából, A vers születéséből, vagy a Petőfi S. – Benke szerzőpáros munkájából, a Verssek kreatív-produktív megközelítéséből, de arról a másik vesszőparipámról írnék egy fél mondatot, hogy – szerintem – a kész szövegek elemzése mellett sokat kellene foglalkoznunk a (vers)szövegeket, különös szó- és szószerkezet leleményeket létrehozó teremtő aktus sejtelmes működésével, működtetésével, a magunk esendő-ügyetlen módján. Lehet memorizálni 15-20 szinesztéziát innen-onnan, de nem sokkal izgalmasabb létrehozni néhányat az osztályterem tompa levegőjében, súlyos sóhajok vagy édes kacagások közben? A bennünk lakozó szemantikai univerzum megpezsdítésére, a költői alkotáslélektannal való kacérokodásra szánom (szántam a Marczin is) az alábbi gyakorlatokat.

- **„Jut eszembe”** – *Ismert asszociációs játék, leírását lásd: JÁTÉKKÖNYV 47. o.* Én azzal szoktam egy kicsit megvadítani, hogy a szintén ismert koncentrációs játék, a „Király-bíró” (JÁTÉKKÖNYV 30. o.) alapritmusát használom a hosszabb társítási időt adó kötött mondat helyett, és a szavakat a tapsokat követő mutató mozdulatok közben kell mondani, tehát: taps – taps – hallott szó + saját asszociáció. Ha ennyi idő alatt nem „jön” semmi, akkor „passz”-t kell mondani, s marad a hívó szó.
- **„Mi ez?”** – Keith Johnstone: IMPRO c. könyvéből ill. tanfolyami képzésből táplálkozik a gyakorlat. *Párok ülnek egymással szemben. Egyikük a semmiből ujjá közé csippentve felemel „valamit” és megkérdezi: „Mi ez?” A másik a lehető leggyorsabban nevet ad annak a valaminek, majd ő emel fel, ő kérdez, és így tovább. Ez az alapjáték. Tetszés szerint srófolható! Először csak főnevet kell mondani. Aztán jelzős szerkezetet. Majd kettős jelzős szerkezetet, netán alliterálót... „Mi ez?” „Fáradt, fekete fók!” stb. persze, ha alulfoglalkoztatottnak érzik magukat csemetéink, kérjünk bátran több jelzős, alliteráló szinesztéziás szerkezetet! „Mi ez?” „Sárga, selymes suttogás” Ha már fuldoklunk e verbális lubickolásban, *tegyünk rá játékunkra egy színházi formát!* Johnstone könyvében (is) megtalálható a szobortechnikának az a változata, amikor a pár egyik tagja elfordul, a másik csinál egy szobrot (tk. ajánl egy helyzetet), a visszaforduló társ pedig válaszol a pózra, kiegészíti azt (Johnstone-nál a gyakorlat neve: „Ajánlatok vaktában”. A Játékkönyvben *Válasz* címen szerepel, 34. o.). Nos: egy pár vé-*

gezze ezt a gyakorlatot, mi pedig (a nézők) adjunk annyi címet (szó, idézet, mondattöredék stb. formájában) amennyit csak tudunk egy percen belül. Vizuális élményhez társítunk kifejezéseket. „Börtönből szabadul sas lelkünk...”

- **„Álomajtó. Tojáséj”** – Fordítsuk meg az előbbi tevékenységet. Most *kifejezésekhez*, W. S. mester elbűvölő leleményeihez (I. „Szöveggyűjtemény”) *hozzunk létre vizuális élményt, azaz, kiscsoportok alkossanak állóképet vagy állóképsort vagy némajelenetet/mozgásetűdöt valamelyik egysoros inspirációjára!* Kis csoportok alakítása, egyeztetés, bemutatók a megjelenített sor felismerése, elemző egész csoportos beszélgetés – a javasolható tevékenységsor. (Sajnálom, hogy erre már nem kerülhetett sor a Marczin, a csoportot érzékelve ígéretes képeket láttam magam előtt!)
(Ahogy idő hiányában tréning helyett már csupán kissé kapkodó ötletismertető lehetett a II. 6. pont ill. egy kérdésekre épülő „D”-típusú drámareklám a III. pont. Módszertani kidolgozatomat ezek összegzésével zárom.)

II. 6. „Tánc és dráma”

Vajon hogy áll a néhai NAT-siker (helye lett a drámának a közoktatásban) mai megvalósulása? Félek, szomorú lenne a leltár... Töredék-siker, ha *közös mozgásra*, mi több, ha *táncra* hívhatók az ötödikesek. Ott tananyag a „Megy a juhász...”, amely a Ghymes együttes bájos feldolgozásában (is) hozzáférhető (lásd: Csak a világ végére című CD). Azt gondolom, kicsinek is örülünk – pl. mimetikus mozgás a zenére –, és merjünk bonyolultabb formák felé is elindulni: általunk megtanult, tudott, eredeti mozgásanyag tanítása; önálló kis csoportos koreográfiák megalkotása, bemutatása. De – lesújtó, ortodox pillantásokat is vállalva – a zene alapritmusához igazodó bármilyen mozgásos örömködés (nem ökörködés!), ami old és felszabadít. Legfeljebb nem írjuk be a naplóba, hogy „szatmári lassú csárdás”.

III.

A komplex („D”-típusú, tanítási stb.) drámában?

Ha szívem, szemléletem és eddigi tapasztalataim szerint kellene jelen írás alapkérdésére válaszolni, akkor leginkább itt mondanék igent. A „Feladatlap” egy viszonylag egyszerű szövegértő feladatként kér két dolgot (4. és 5. pont) s a hibátlan felsorolásokra jár is a megfelelő pontszám. Ám a drámatanár gondolkodásmódja éppen itt talál(hat) fogást a lírai műveken: a szereplők (szerepek, státuszok, viszonyok, és viszonyváltások) és a történet kínálta „dramatizálhatóság” révén. De erről e területről már más cikkek, sőt könyvek szólnak és készülnek. Fehér Ferenc Parkőr című verse alapján írt óravázlatom a DPM 1999-es különszámában olvasható (32-34. o.), a Megy a juhász... és az Apám valcere óravázlatra, a III. kérdés intenzív továbbgondolására ösztönző versek. Mert van drámai magjuk, alaphelyzetük, a belőlük kinövesztendő fikció ígéretével, a mögöttesek teret adnak a figurateremtésre, a döntéshelyzet felé tartó sorsok felépítésére. Ha ezeket a tartópilléreket látni vélem egy lírai alkotásban, akkor elindulnak a kérdések, amelyekkel óratervezői önmagam és a majdani játszókat firtatom képzeletben, hogy egyszer vagy kétszer 45 percre létrejöhessen egy zárt világ, a közös tanulás érdekében és reményében, hogy aztán a nyitott világban jobban boldogulhassunk. Nos, miután ilyen szépen felmondtam a leckét, megköszönöm az olvasó türelmét, s mielőtt egy kérdéssorral körüljárnám az említett verseket, Thomas Merton trappista szerzetes szavaival búcsúzom: „*A könyv véget ért, a keresés nem!*”

- Milyen szereplehetőségeket kínál a vers?
- Milyen a szereplők közötti viszony (a történet közben ill. előtte, utána)?
- Milyen „sorskönyve” van egy-egy szereplőnek? (Pl.: A juhász és „babája” eddigi szerelmi története; Az apa mindig részeg, vagy ma történt valami, amiért berúgott? Mit vár a néma parkőr, mit remél még a sorstól?)
- Melyek azok a szavak (melléknevek, igék), amelyekből jellemelek, helyzetek alakíthatók? (Pl.: „berúgott” „csüggtem” „roptuk” „anyám tekintetén a szigorúság nem enyhült”...)
- Melyik pillanatnak melyik konvenció felelne meg leginkább? (Pl.: Ültessük a parkört „forró székbe”? Nézzük meg „az élet egy napját”, ami miatt beszélni is elfelejtett? „Fórum-színház”-zal enyhítsük meg az anya tekintetét? Vizsgáljuk meg analógiával, milyen hétköznapi helyzetekben él(het)jük át mi is – a juhászhoz hasonlóan – az indulatátvitel agresszióját?

És így tovább... és így tovább... és így tovább.

„Feladatlap”

- SPÁRTA-DRÁMA, 2008 -

1. Olvasd el magadban a „szöveggyűjteményből” Petőfi Sándor versét, majd jelöld, [=] hogy hangos olvasáskor, versmondáskor hova tennéd a hangsúlyokat!

2. Az első versszak sorai mellett nevezd meg az ütemhangsúlyos sorfajtat, a második versszakban pedig a rímképletet!

3. Az alábbiakban karikázd be a helyes válasz betűjelét!

Mi vers műfaja?

- A) ballada B) népies műdal C) epigramma

Mikor írta a költő a verset?

- A) 1823-ban B) 1848-ban C) 1844-ben

Hol született ez a költemény?

- A) Kunszentmiklóson B) Szabadszálláson C) Dunevecsén

Mit jelent a hant kifejezés?

- A) húros hangszer B) padfésélég C) domb

4. Gyűjtsd össze a vers szereplőit!

.....

5. Három pontban írd le a vers cselekményének vázlatát!

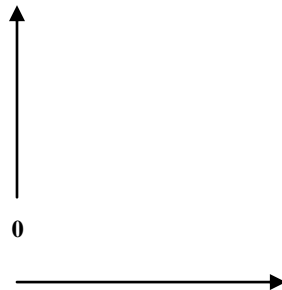
1.
2.
3.

6. Húzd alá legalább két helyen a mondatáthajlás jelenségét!

7. Karikázd be a költői jelzőket a versben!

8. Helyezd el az alábbi grafikonon, hogy megítélésed szerint milyen értékeket képvisel ez a költemény!

TRAGIKUM ÁBRÁZOLÁSA 5

9. Házi feladat: tanuld meg kívülről a verset !